

מתורת רבינו ראש הישיבה הגאון רבי ברוך דב דיסקין שליט"א

מתוך שיעורו השבועי בישיבת ארחות תורה • פרשת יתרו תש"פ

וישמע יתרו (י"ח. א')

פירש רש"י מה שמועה שמע ובא, קריעת ים סוף ומלחמת עמלק ע"כ. בזבחים (דף קטז). יש ג' דעות מה שמע יתרו, חד אמר מלחמת עמלק שהרי כתוב בצדו ויחלוש יהושע את עמלק, והיינו מסמיכות הענין, וחד אמר קריעת ים סוף שמע, דכתיב "ויהי כשמוע כל מלכי האמורי", וחד אמר מתן תורה שמע, שכשניתנה תורה לישראל היה קולו הולך מסוף העולם ועד סופו.

ולמ"ד דמתן תורה שמע צ"ל שבא לאחר מתן תורה, והקשו באבן עזרא והרמב"ן דא"כ מ"ט נסמך למלחמת עמלק, והא הו"ל לכותבו לאחר מתן תורה, ותירץ הרמב"ן שסמך רעתו של עמלק לטובתו של יתרו, [וע"ע ברמב"ן באורך].

למשה ולישראל (סו)

צ"ב מ"ט מוזכר משה בפני עצמו, ולא כללו יחד עם כל ישראל, דהא משה ג"כ בכלל ישראל, ונראה דהא כתב השו"ע (סי' רי"ח סעי' ו' ז') דברכת שעשה ניסים לאבותינו מברכים על נס של כל ישראל, וכן על נס של רבו או של אדם מסוים, וכיון דמשה היה אדם מסוים, לכן הוזכר בפני עצמו.

ויקח יתרו חתן משה וגו' (י"ח. ב')

הנה רש"י בפרשת פנחס (כ"ז. ט"ז) כתב שמשה רבינו אמר הגיע שעה שאתבע צרכי שיירשו בני את גדולתי, ושמעתי להקשות דלמ"ד דיתרו בא לאחר מתן תורה א"כ בני משה הוצרכו להתגייר, והרי הם כקטן שנולד ואינם בני משה, ואף דגירות בני ישראל במתן תורה לא אמרינן כקטן שנולד, היינו משום שנתגיירו במתן תורה וכמו שביארו המפרשים בזה, משא"כ גירות דיתרו, וא"כ מ"ט כתוב "יירשו בני", והא אינם בני ירושה, וכן אינם בניו, [ועוד קשה שאין ממנים מלך מגרים].

והנה המהר"ל דיסקין מדייק בפסוקים דגם למ"ד שיתרו בא לאחר מתן תורה, מ"מ צפורה הגיעה למתן תורה וחזרה, ושוב הגיעה אח"כ עי"ש, ולפי דבריו מבואר היטב שנקראו בני משה, שהיו בכלל הגירות של כל ישראל.

ויקח יתרו חתן משה את צפורה אשת משה אחר שלוחיה (סו)

מקשים דמשה היה כהן, והיאך הותר לו לישא גרושה, ובטעמא דקרא כתב שמשה החזירה קודם ואח"כ נעשה כהן בז' ימי המילואים, ודימה זאת לדין אלמנה לכהן גדול, שאם נשא אלמנה כשהיה כהן הדיוט ואח"כ נתמנה להיות כהן גדול אי"צ לגרשה כיון שבהיתר נשאה, כדאיתא ביבמות (דף סא), וה"נ משה כיון שנשא גרושה קודם שנעשה כהן גדול אין צריך לגרשה.

[ויש להעיר בעיקר הך דינא דבהיתר נשאה, מהא דאשת כהן שזינתה צריך לגרשה (ביבמות דף נו:), ומ"ט לא אמרינן דבהיתר נשאה וא"צ לגרשה, אמנם יש לחלק דהתם נשאה בהיתר ואח"כ נעשה האיסור, ולכך נאסרה עליו, משא"כ הכא דנשאה בהיתר אלא דאח"כ נתעלה הוא ונעשה כהן שאסור בגרושה, ולכך מותר לקיים את הגרושה שנשא קודם שנתכהן, וע"ע בתוס' ביבמות (דף כ:)].

אחר שלוחיה (סו)

פירש רש"י כשאמר לו הקב"ה לך שוב מצרימה וכו' ויצא אהרן לקראתו וכו' אמר לו זו היא אשתי שנשאתי במדין ואלו בני, אמר לו להיכן אתה מוליכו, אמר לו למצרים, אמר לו על הראשונים אנו מצטערים ואתה בא להוסיף עליהם, אמר לה לכי לבית אביך, נטלה שני בניה והלכה לה.

מקשים על מה שאמר אהרן על הראשונים אנו מצטערים ואתה בא להוסיף עליהם, והרי שבת לוי לא השתעבדו במצרים, וחידש בשפתי חכמים דאף ששבת לוי לא השתעבדו מ"מ נשיהם השתעבדו, וע"פ זה כתב דבאמת משה לא הקפיד אלא על אשתו שלא ישתעבדו בה במצרים, אבל על בניו לא הקפיד דאף אם היו במצרים לא היו משתעבדים בהם, ודייק כן בדברי רש"י שכתב "אמר לה לכי אל בית אביך" משמע דהקפיד רק דהיא תחזור.

ובטעמא דקרא תירץ שכונת רש"י דעל הראשונים שאנו רואים אותם עובדים בפרך אנו מצטערים, ואתה בא להוסיף עוד אחרים שיראו ויצטערו.

ויספר משה לחתנו (י"ח. ח')

פירש רש"י למשוך את ליבו לקרבו לתורה. מבואר בדברי רש"י שמטרת הסיפור היתה כדי לקרבו לתורה, וצ"ע מה הענין לספר זאת והרי שמע הכל בעצמו [וכמו שכתוב בתחילת הפרשה וישמע יתרו], וביאר האור החיים שהיו פרטים שיתרו לא שמע, ומשה סיפר לו אותם.

אמנם הגר"י ביאר שמטרת הסיפור היא משום שחוף מענין ההודאה להקב"ה, יש ענין גם לספר בנפלאות הקב"ה, וכמו שכתוב "שיחו בכל נפלאותיו", וכן כתוב "ואנחנו עמך וצאן מרעיתך נודה לך ונספר תהילתך" ובעוד מקומות, והוסיף שהסיבה שסיפר דוקא ליתרו ולא לכל בני ישראל, משום שבני ישראל ראו זאת בעיניהם, ולכך סיפר ליתרו דאף ששמע מ"מ הוא לא ראה את המחזה בעיניו, אמנם בפירוש רש"י לא משמע כן וצ"ע.

ויחד יתרו (י"ח. ט')

פירש רש"י ומדרש אגדה נעשה בשרו חדודין חדודין מיצר על אבוד מצרים וגו' ע"כ. ובסנהדרין (דף צד.) איתא עוד ד"ויחד" שהעביר חרב חדה על בשרו, והיינו שמל את עצמו, והקשה המהרש"א דהא בלא"ה היה צריך למול משום שהיה מבני קטורה, ותירץ דבאמת כבר קודם מל אבל לא פרע, ועכשיו פרע.

ויאמר יתרו ברוך ה' וגו' (י"ח. י')

וביאר המפרשים דיתרו בירך על טובת ישראל, [ובש"ך כתב דמהאי טעמא אמר "כי עתה ידעתי כי גדול ה'", להוסיף גם מלכות בברכה, דכל ברכה שאין בה שם ומלכות אינה ברכה].

והגר"י ביאר לפ"ז מה שנסמך לזה ויחד יתרו ופירש רש"י וישמח יתרו, כלומר שיתרו שמח על טובת ישראל, דאיתא בברכות (דף נד:.) כשהברי' ר' יהודה בירכו תלמידיו בריך רחמנא דיהבך ניהלך ולא יהבך לעפרא, והיינו שאדם יכול לברך על טובת חבירו, וכתב הרמ"א (סי' רי"ט סעי' ה') שא"ז ברכה לבטלה משום שהוא שבו להקב"ה על טובה שעשה לחבירו שהוא שמח בה, והוסיף הט"ז דהשמחה בטובת חבירו היא לעיכובא, ואם לא שמח בזה אסור לו לברך, וביאר הגר"י דלכן בתחילה כתוב ויחד יתרו, כלומר ששמח על הטובה, ומכיון שכך יכל לברך ברוך ה' אשר הציל וגו'.

ובעיקר הברכה שברך יתרו, י"א שברך "שעשה ניסים". ומובא בא' הספרים דהוה ברכת הגומל, וביארו דיש ד' דברים שמברכין עליהם הגומל, וד' הדברים האלו היו בבני ישראל, "יורדי היס" שעברו בים סוף, "הולכי מדבריות" שהלכו במדבר, "חולים שנתרפאו" במתן תורה, שכל העורים נתפקחו עיניהם [וכמש"כ רש"י לקמן (י"ח. י"א)], "יוצאים מבית האסורים" דיצאו ממצרים.

אמנם יש שטענו דהברכה היתה רק על שיצאו מבית האסורים, וזה מה שכתוב בפסוק "ברוך ה' אשר הציל אתכם מיד מצרים וגו'", והיינו דבאמת שאר הג' דברים לא היו בהם, דהא לא ירדו בים אלא "ביבשה בתוך היס", ובמדבר אף שהלכו מ"מ עדיין לא יצאו, וחולים שנתרפאו י"ל דזהו רק בחולה אבל לא בבעל מום שנתרפא.

ויקח יתרו חתן משה עולה וזבחים (י"ח. י"ב')

פירש רש"י עולה, כמשמעו שהיא כולה כליל. וזבחים, שלמים ע"כ. במשך חכמה ביאר דהביא קרבן תודה, וזה מה שכתוב "ויבא אהרן וכל זקני ישראל לאכל לחם", דהוא הלחמי תודה, ועוד פירש דיתכן דקרבו גר הוא, ואע"ג דגר יוצא בעוף ויתרו הביא זבחים, זה לדורות, אבל אפשר דיתרו היה דינו כמו ישראל בשעת מתן תורה שהקריבו עולה וזבחים.

ושפטו את העם בכל עת (י"ח. כ"ב')

צ"ב דמשמע דשפטם גם בלילה, וקשה דהא קיי"ל דאין דנין בלילה, ובאמת בסנהדרין (דף לד:.) ילפינן מכאן דגמר דין כשר בלילה, אמנם במשך חכמה כתב לפרש ע"פ דברי הסמ"ע (חוי"מ סי' ה' סק"ז) דמותר לדון בלילה לאור הנר, והכא כיון שהיה עמוד האש שפיר יכול לדון בלילה.

והגר"י ביאר דהכוונה דלא ידונו השופטים את העם ככל בי"ד שאין להם זמן קבוע לדון, אלא "בכל עת" בזמנים קבועים, ותמוה דבפשוטו "בכל עת" היינו שאין זמנים קבועים, וצ"ע.

ואפשר לומר בהיפוך שכל סנהדרין דנים בזמנים קבועים, וכאן אמר לו שידונו בכל עת, כלומר בכל זמן.

והיה כל הדבר הגדול יבאו אליך וכל הדבר הקטן ישפטו הם (שם)

ולהלן (פסוק כ"ו) כתוב "את הדבר הקשה יביאון אל משה", ויש לברר מהו החילוק בין דבר גדול לדבר קשה, וביאר הגר"י דבר קשה היינו דברים שבי"ד של שלשה אינם יודעים להכריע, ועולים לבי"ד הגדול של שבעים ואחד, ודבר גדול היינו שהדין אינו קשה אלא רק שהנידון גדול והיינו חשוב, כגון כהן גדול ומלך שדנים אותן רק בבי"ד הגדול של שבעים ואחד.

ושמרתם את בריתי (י"ט. ה')

פירש רש"י שאכרות עמכם על שמירת התורה. הבית הלוי כתב דלשון שמירה היינו כמו משמרת בתרומה, דבעינן לשומרו שלא יסיח דעת ממנו, ולא סגי בכך שבסתמא הוא שמור, ה"נ בתורה בעינן לשומרו בלא היסח הדעת.

והוסיף דאע"פ שלא שייך שהאדם ילמד כל הזמן, דהא מוכרח להפסיק לפרנסתו ולשאר צרכיו, מ"מ כיון שמשאיר בביהמ"ד מקצת חברים שלומדים אי"ז היסח הדעת, [וכמו שמצינו בפסחים (דף קא.) לגבי אכילה, דכשיצאו והניחו מקצת חברים, לא חשיב שינוי מקום]. [וכשנפתחה הישיבה"ק "רנה של תורה" בעיר כרמיאל, היה נידון אם בשבת הדי' ישארו בחורים בישיבה, ואמרנו את דברי הבית הלוי הנ"ל דכשנשארו מקצת חברים שלומדים אי"ז היסח הדעת].

ובבית הלוי הוסיף עוד ע"פ דבריו הנ"ל לבאר מה שדרשו חז"ל "על מה אבדה הארץ, על שלא ברכו בתורה תחילה", דהנה הראשונים בברכות (דף יא: בתו"ה שכבר) הקשו מ"ט לא מברכים ברכת התורה בכל פעם שחוזר מעסקיו, ותירצו דאף שנמצאים בעסקיהם מ"מ לא מסיחין דעתם, ובזמן החורבן הם הסיחו דעת בזמן עסקיהם, ולכן היו צריכים לברך ברכת התורה פעם נוספת. וכיון שלא ברכו אבדה הארץ, ונראה כוונתו דעיקר התביעה היתה על היסח הדעת, ורק שרמו לזה ע"י מה שלא בירכו.

היו נכונים לשלשת ימים (י"ט. ט"ו)

פירש רש"י לסוף ג' ימים הוא יום ד' שהוסיף משה יום אחד מדעתו ע"כ. בשבת (דף י"ז.) איתא דג' דברים עשה משה מדעתו והסכים וקב"ה על ידו, הוסיף יום אחד, ופירש מן האשה, ושבר את הלוחות. וכתב בבית שמואל [בהקדמה] דג' הדברים ענינם אחד, והיינו שמשה החשיב את קבלת התורה כאכילת קדשים, וטבול יום אסור באכילת קדשים, ולכן הוסיף יום אחד כדי שיטהרו ולא יהיו טבול יום, ומטעם זה גם שבר את הלוחות, דאם ערל אסור בקדשים כ"ש עובדי עבודה זרה, ולכך גם פירש מן האשה, דכיון שהקב"ה דיבר עמו תמיד ולא ידע מתי אפילו אם יטבול מיד יהיה טבול יום.

זכור את יום השבת לקדשו (כ. ח')
פירש רש"י זכור ושמור בדיבור אחד נאמרו ע"כ. ונראה לבאר ע"ד הדרוש, דהנה "שמור" היינו איסור מלאכה, ו"זכור" היינו לקדש את השבת, והוא בכמה אופנים בקידוש בכסות נקיה ובתלמוד תורה, ומה שבדיבור אחד נאמרו רוצה לומר דבשביל לשמור שבת בעינן לשניהם גם שלא יעשו מלאכה וגם שיקדש את השבת, ואם לא עשה את שניהם אפילו שעשה אחד מהם חלל את השבת, דהשמור והזכור קשורים זה בזה, ועיין בספורנו בפרשת ואתחנן שפירש מאי דכתיב (ה' י"א) שמור את יום השבת לקדשו כאשר צוך ה' אלוך, היינו במרה כשציון שם על השבת הודיע שלא יספיק לו שתקדשהו במה שתשבות בו ממלאכה, אבל שתעסוק בו בתורה ובמצוות.

והנה מובא בשם מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א שהמחלל שבת פטור מהבדלה, דהבדלה מטרתה להבדיל בין קודש לחול, והמחלל שבת שגם בשבת עושה דברי חול, אין סיבה שיבדיל, וכן יל"ד שיהיה פטור מקידוש, דמטרת הקידוש להבדיל בין החול לקודש, והוא אינו מבדיל.

וכע"ז מבארים בהא דמבואר בגמ' בשבת (דף ס"ט:) במהלך במדבר ואינו יודע מתי שבת עושה שבת יום אחד, והוא יומא מינכר ליה בקידושא והבדלתא, וקשה דהא קידוש והבדלה [להשיטות דהוא דאורייתא] מ"ט לא נימא שיעשה כל יום מספק, [וכן הקשה הקוב"ש בבב"ב (אות ט)], וצ"ל כהנ"ל שאם יעשה כל יום אי"ז הבדלה וקידוש, כיון שאינו מובדל מהימים האחרים, ויל"ע בזה.

כי ששת ימים עשה ה' את השמים ואת הארץ (כ. י"א)

באבן עזרא באיכה על הפסוק "זכרה ירושלים ימי עניי ומרודיה כל מחמדיה וכו'" (א. יז.) כתב דהוא "כמו זכור את יום השבת לקדשו כי ששת ימים", ושמעתי מאמו"ר צ"ל לבאר דהוקשה לאבן עזרא בלשון הפסוק דזכרה את ימי עניי, ואח"כ כתוב כל מחמדיה, והוא לכאוי סותר לימי עניי, ולכן ביאר דהכונה לא שזכרה את ימי עניי אלא שבימי עניי זכרה את כל מחמדיה, והביא סמך לדבר את הפסוק דהכא "כי ששת ימים עשה ה'" דאין הכונה שהקב"ה עשה את הששת ימים, אלא הכונה שעשה בששת הימים.

ויאמרו אל משה דבר אתה עמנו ונשמעה ואל ידבר עמנו אלקים

פן נמות (כ. ט"ז)

שמעתי מאחי הגר"א שליט"א דהטעם שחששו שימותו, דהנה איתא במכות (דף כד.) [הובא ברש"י לעיל י"ט. י"ט.] דאנכי ולא יהיה לך מפי הגבורה שמענום, ואיתא עוד בגמ' בשבועות (דף ג.) כי דבר ה' בזה זה העובד ע"ז ומגלה פנים בתורה ועליו נאמר הכרת תכרת, ודרשו חז"ל שם "הכרת" בעולם הזה "תכרת" בעולם הבא, ופירש רש"י שם מפני שנאמרו מפי הגבורה, וזה מה שחששו דאם נשמע את שאר הדברות מפי הגבורה ממילא על כל התורה יהיה בכלל הכרת תכרת, ואם יעשו עבירה מיד יגיע לידי מיתה.

דברי רבינו ראש הישיבה שליט"א

בסיום מסכת טהרות בשיעור הגר"א גרבוז שליט"א בביהל"נ נחלת משה מוצ"ש בשלח תש"פ

כתוב וילכו שלשת ימים במדבר ולא מצאו מים, דורשי רשומות אמרו אין מים אלא תורה שנאמר הוי כל צמא לכו למים, כתוב בגמרא שכיון שהיו הולכים שלשה ימים בלא מים - בלא תורה נלאו, אומר המהרש"א כתוב כי מרים הם, כיון שהלכו ג' ימים בלא תורה נתחזק להם, הביטול תורה נהיה חזקה בג' פעמים, אחרי שנתחזק להם היו נלאים לשתות את מי התורה כי היו מרים להם, אחרי שאדם מתחזק בביטול תורה אז זה נהיה מר שנאמר אם תעזבני יום יומיים אעזבך, עד שהורה להם השם עץ שהתורה היא עץ חיים למחזיקים בה והחזקה ג' פעמים, ולכך תיקנו שיהיו קורין בתורה (דהיינו בשני וחמישי ושבת), ואז זה עושה חזקה להיפך שזהו וימתקו המים.

מבואר במהרש"א שיש חזקה בביטול תורה ויש חזקה ללימוד תורה כמו שכתוב עץ חיים היא למחזיקים בה, כשאדם מתחזק לצד השני זה לא רק שהוא לא לומד אלא התורה נהיה לו מר, לעומת זה להיפך כשאדם מחזיק את התורה בתורת חזקה אז בחזקת וימתקו המים.

אין ספק ב"ה שכל סיום זה יומא טבא לרבנן, אבל הסדר טהרות במקום הזה, השיעורים האלו זה בבחינת וימתקו המים, המהרש"א אומר שלש פעמים זה חזקה, ק"ו שנים ע"ג שנים תמידים כסדרם לומדים לא סתם אלא טהרות מי הדעת, אין ספק שזה מביא לוימתקו המים, ולא רק מה שלומדים פה שהדברים ערבים ומתוקים, אלא כמו שהמהרש"א אומר זה ממתיק את התורה אח"כ, זה כבר השפעה לכל השבוע, כל מה שלומדים זה בבחינת עץ חיים היא למחזיקים בה וימתקו המים, במוצאי שבת שמתחילים את השבוע עם כאלו דברים מתוקים וערבים בסוגיות חמורות של טהרות, אז זה ודאי משפיע על מתיקות התורה לכל הזמן כמו שמבואר במהרש"א.

הקב"ה יעזור באמת שיוכלו להמשיך הלאה ויתרבו הספסלים ויהנו מהמתיקות התורה של הגאון רבי איתמר שליט"א שזה ממש נפלא מאד. ושיזכו ויגמרו טהרות וימשיכו ככה הלאה בעז"ה ובסייעתא דשמיא.

הגליון נתרם השבוע לרפואת

הגאון רבי חזקיהו יוסף בן שרה פייגא לרפו"ש

לתרומות והערות ולקבלת הגליון 0556777668 ובמייל - RS244244@gmail.com